

содержание школьных программ, их реализацию, а также вносили предложения по улучшению преподавания истории. Главным требованием историков-марксистов стало возобновление систематического курса истории в школе. Это требование противоречило всей концепции тогдашних школьных программ и воспринималось довольно неоднозначно. В конце 20-х гг. XX ст. им удалось убедить руководителей Наркомпроса в правильности собственной позиции, а их оппоненты выступили в печати с признанием своих ошибок. Однако, по целому ряду причин, полноценное возобновление исторического курса в школе произошло лишь в 1934 г.

Ключевые слова: программы, обществоведение, историческое образование, историческая политика, Наркомпрос.

Stanislav Slobodian

DISCUSSION ON SCHOOL HISTORICAL EDUCATION IN THE USSR IN THE LATE 20'S XX CENTURY

This article reviews the state of school historical education in the USSR in the late 20's. XX century and discussion of it's further development that took place among historians and educators. The author draws attention to shortcomings in the teaching of history in schools, which were the result of implementation of a comprehensive education system and replacement of history by social science. The results of this policy caused a reaction by scientists from the methodological section of the Society of Marxist historians. In their articles, they analyzed the content of school programs, their implementation and made proposals to improve the teaching of history. The main requirement of Marxist historians was to restore systematic course of history in school. This requirement ran counter to the whole concept of school programs of that time and was perceived quite ambiguously. In the late 20's. XX century they were able to convince the leadership of People's Commissariat for Education of the correctness of their position and their opponents have appeared in print with recognition of the mistakes. However, for a variety of reasons, the full restoration of the historic course in the school took place only in 1934.

Key words: programs, social science, historical education, historical policy, People's Commissariat for Education.

УДК 378.147(477)»1920/1930»

Світлана Кришталь

ПІДГОТОВКА СЛУХАЧІВ РОБІТФАКІВ ДО ВСТУПУ У ВИЩІ

Розкривається питання організації навчального процесу на робітфаках УСРР в 1920-х рр. Показується процес підготовки слухачів робітничих факультетів до вступу у вищі навчальні заклади радянської України. Висвітлено основні радянські новації, скеровані на перебудову навчально-методичної роботи, особливості впровадження у навчальний процес Дальтон-плану та лабораторно-бригадного методу, активна участь слухачів у навчально-освітньому процесі, культурній роботі, суспільно-політичному житті УСРР, а також труднощі, які доводилося долати слухачам на шляху до здобуття освіти. Зазначено, що революційні форми і методи викладання, проведені тодішньою радянською владою, використовувалися передусім для виховання комуністичних цінностей та ідеології.

Ключові слова: робітфаки, навчальний процес, вищі навчальні заклади, УСРР, ідеологізація.

На початку 1920-х рр. у системі вищої освіти УСРР відбулися докорінні змін. Замість університетів створено інститути. Середні спеціальні навчальні заклади реформовані у технікуми, які випускали спеціалістів вищої кваліфікації вузького профілю. А однією із особливостей системи освіти в 1920–1930-х рр. була наявність робітничих факультетів (далі – робітфаків).

Розглянути та дослідити питання підготовки слухачів робітфаків до вступу у вищі, нам допомагають праці дослідників, які з'явилися в середині 20-х рр. XX ст. – Я. Звігальського та М. Іванова, А. Приходько, М. Гунського, у яких вчені висвітлюють навчально-методичну роботу, переймаються питаннями розвитку та розширення мережі робітничих факультетів, аналізу їх соціальний, партійний і національний склад та ін. [3; 5; 11]. В українській історіографії це питання розроблено недостатньо, науковці фрагментарно торкаються питань названої проблематики. Зокрема, Л. Шепель та С. Кульчицький зробили вагомий внесок у розширення знань стосовно структури освіти робітфаків у зазначений період, навчального процесу розвитку методики навчання [9; 13]. Також, важливе місце в державно-партійній політиці тих часів, щодо розвитку освіти займали такі методи керівництва нею, як, заслуховування звітів про діяльність навчальних

та наукових закладів, обговорення питань про їх роль і місце як центрів пропаганди марксизму і організації боротьби проти ворожої ідеології. Це можна прослідкувати, зробивши огляд таких вагомих документальних джерел, як циркуляри ЦК і його відділів з питань освіти, декрети і постанови з проблем розвитку науки та культури, які приймали вищі органи радянської держави в той час, а також рішення Народного комісаріату освіти. Вони дають можливість проаналізувати найбільш важливі риси та принципи державного керівництва розвитком народної освіти, методи та форми його законодавчого регулювання.

Засновані на початку 1920-х рр. радянською владою робітфаки мали виконувати соціальне замовлення – у найкоротший час підготувати нових, відданих справі соціалізму спеціалістів для науки, культури та економіки, студентів з робітничого і селянського середовища для вищих навчальних закладів. Робітничі факультети були важливою сторінкою в розвитку вітчизняної освіти.

7 березня 1921 р., Раднарком УСРР видав декрет «Про організацію робітничих факультетів» [7, с. 69], яким зобов'язав Наркомос відкрити не пізніше 1 травня 1921 р. робітничі факультети із дворічним терміном навчання. Розбудова мережі робітфаків розпочиналася із профільних навчальних закладів таких, як: індустріально-технічний, аграрний, народної освіти, медичний. Вступали до робітничих факультетів без іспитів або за полегшеною програмою. Термін навчання складав 2–3 навчальних роки. Робітфаки були денні й вечірні. На денних навчалися за направленням робітники та демобілізовані червоноармійці. На вечірніх робітфаках навчалися без відриву від виробництва, при галузевих вишах, що давало можливість використовувати у навчальному процесі обладнання, лабораторії та кабінети. Кількість курсантів кожного робітфаку не мала перевищувати 200 осіб. Вони зобов'язувалися дотримуватися високої учбово-трудової дисципліни і користувалися пільгами військових навчальних закладів. У основу перебудови навчально-виховної роботи на робітфаках покладено вказівки В. Леніна про виховання молоді в дусі комуністичної моралі, матеріалістичного світогляду, радянського патріотизму і пролетарського інтернаціоналізму.

Реалізовувати програмні ідеї, організувати навчальний процес на робітничих факультетах мав Народний комісаріат освіти на чолі з Г. Гринько, співпрацюючи з Вищою радою народного господарства УСРР, саме він відповідав за розробку навчальних програм, планів та методик викладання на робітфаках. Політичну роботу на робітничих факультетах мали забезпечувати органи влади та профспілки. Передбачалося, що впродовж навчання на робітничих факультетах слухачі набудуть знань, достатніх для успішного навчання у вузі. Тому, з перших кроків створення робітфаків, постало питання про організацію навчально-методичної роботи, а саме: створення навчальних планів і програм, посібників, розробка нових методів викладання [13, с. 45, 115]. Особливо гостро ці питання постали, коли мережа робітничих факультетів була вже створена та розширювалася, а навчально-виховний процес не був розроблений. Тому, що у циркулярі ЦК КП(б)У в березні 1922 р. чітко зазначалося, що, після реорганізації системи професійної освіти, яка проходила у 1921 р., необхідно наступний рік присвятити навчально-методичній роботі [6, с. 45].

Першочерговим завданням навчально-виховної роботи на робітфаках було – підготувати слухачів робітничих факультетів до вступу у виші, з вихованням у них комуністичних цінностей та ідеології. А основним в діяльності робітничих факультетів мав стати чітко організований навчально-виховний процес, починаючи від прийомних співбесід – до переходу курсантів у вузи.

Організувати навчальний процес потрібно було так, щоб нові форми і методи навчання легко та швидко засвоїлися слабо підготовленими громадянами. Ця особливість мала враховуватися при створенні навчальних планів, програм, посібників, методик викладання, а також зв'язків із виробництвом. Ці методи навчання створювали найдосвідченіші педагоги України, що використовували досвід, набутий викладачами робітфаків РСФРР. До навчальних планів робітничих факультетів відносилися предмети, що закладали основу загальноосвітньої підготовки, а саме: російська мова та література, математика, креслення і природознавство. Навчальне навантаження на слухача становило 42 год. на тиждень, враховуючи роботу в аудиторії та вдома. Аудиторні заняття повинні не мали перевищувати 36 академічних годин на тиждень. Семестр поділявся на три частини упродовж навчального року із відпочинком. Це були обов'язкові умови для всіх робітфаків. Одночасно визнано необхідним подовжити термін навчання до трьох років [8].

Першочерговим завданням постало створення навчальних планів для робітничих факультетів тому, що саме від них залежала плідна діяльність навчальних закладів, а також відповідальне завдання – підготувати слухачів до вступу у виш. Ця головна умова визначала плани навчання, предмети, які насамперед, орієнтувалися на профіль вузу. Тобто, на індустріальних робітфаках якісно переважали години фізики, математики, графічної грамоти; при інститутах народного господарства більше уваги приділялося географії; у медичних – природознавства і фізика. А також, на кожному робітфаку читався спеціальний курс відповідно до профілю вузу, при якому він

функціонував. Так, на індустріальних робітничих факультетах читався курс – вступ у технологію, при інституті народної освіти – вступ у педагогіку, у медичному – латина.

Зміст курсів визначався так: математика викладалася як єдине ціле, не поділялася на підрозділи алгебри, геометрії і тригонометрії; природознавство вивчало не живу природу з початками біології, зоології, мінералогії і геології, відомості про анатомію та фізіологію; курс української та російської мов мав удосконалити техніку мовлення і ознайомити студентів з літературою; курс географії вивчав фізичну географію та краєзнавство; суспільствознавство розповідало про історію класової боротьби і партії, основи марксизму, економічну географію та політекономію; курс іноземної (німецької) мови повинен був дати слухачеві лексичний матеріал переважно з спеціальності на якій він спеціалізувався, а також ознайомити його з елементами граматики; графічна грамота вчила малюванню та кресленню. Також, з вересня 1926 р. саме на робітничих факультетах, вперше у історії вузів введено в навчальні плани курс фізичного виховання, до цього часу така практика не практикувалася.

Навчальний план кожен робітфак складав самостійно, але ж потрібно мати загальний, тому виникала необхідність спільно із іншими робітничими факультетами переглядати його, щоб поділитися досвідом, виробити єдиний план із загальної дисципліни. На практиці усе виявилось набагато складніше і не мало успіху. Про це свідчить приклад спроби деканату робітничого факультету Катеринославського інституту народної освіти ознайомитися та узгодити загальний навчальний план робітфаків Київського та Харківського інститутів народної освіти, усе виявилось марним. Причиною цього була – відсутність координуючих дій, через недостатнє фінансування. Тому й довелося розробляти навчальні плани самотужки [13, с.120–121].

До складання програм залучалися кваліфіковані викладачі, які мали підготувати навчальні програми, що б якнайповніше відповідали завданням саме діяльності робітфакам. Комісія викладачів при складанні програми мала орієнтуватися на загальноосвітній рівень слухачів, на необхідність засвоїти ними саме ті знання в такому обсязі, який потрібен їм у майбутньому при роботі та не затримувати уваги на відомостях, без яких можна обійтися під час навчання. Найбільше увага приділялася не лише вивченню теорії, а й залученню робітфаківців до роботи у лабораторіях та знайомству із виробництвом. Тобто, навчальна програма тісно перепліталася із практикою. До програми додавалися списки літератури, що мали допомогти більш самостійно засвоїти навчальний матеріал. Використання застарілих методів навчання визнано Народним комісаріатом освіти недоцільним, тому створення навчальних програм в УСРР використовували досвід викладачів робітничих факультетів РРФСР, вони були як основа напрацювань і творчо допрацьовувалися.

Найбільше уваги відводилося розробці та викладанню соціально-економічним дисциплінам, про це свідчить резолюція, прийнята на першому всеукраїнському з'їзді робітфаків 3 травня 1923 р. у якій зазначалося, що з наступного навчального року вивчення всіх дисциплін соціально-економічного мінімуму запроваджувалося на всіх робітничих факультетах. Вони мали включатися у навчальні програми і узгоджуватися з викладанням інших предметів. Обов'язковими були: історія класової боротьби і соціалістичних вчень, наука про народне господарство, курси радянського будівництва та історичного матеріалізму. Висувалося завдання створити навчальні посібники з цих предметів, до роботи залучали партпрацівників через нестачу викладачів. На з'їзді багато уваги відвели питанню вивчення математики і фізики, ухвалено «Резолюцію з питань про викладання математики» в якій рекомендувалося під час навчання залучити математичні методи тому, що математика добре розвивала самостійне мислення і логіку, а також посилити увагу до електродинаміки, ширше використовувати демонстративні засоби. Математика мала викладатися у тісному зв'язку з циклом фізико-математичних предметів, що вивчалися на робітфаках [1]. Пари проводилися у формі лекцій та практичних занять. Завдання вважалося виконаним, коли викладач переконувався, що викладений матеріал добре засвоєний. Рекомендувалося також проводити самостійні заняття з метою розв'язання завдань і наступної їх перевірки викладачем.

У зв'язку з українізацією навчання на робітничих факультетах з другої половини 1920-х рр. велося на українській мові замість російської. Цьому сприяв декрет РНК УСРР від 27 червня 1923 р. «Про заходи в справі українізації навчально-виховних та культурно-освітніх установ» [12, с.430], за яким усі навчальні заклади мали перевестися на українську мову впродовж двох навчальних років. Так, станом на кінець грудня 1925 р. на робітфаках українізовано 39,5 % теоретичних дисциплін і 10,8 % практичних занять. Проводили навчання українською мовою 35,9 % викладачів, 9,4 % керівників практичних занять. Найуспішніше українізація відбувалася на педагогічних робітничих факультетах, де вона досягла 66,7 % та медичних – 33,3 % [5, с.75–77]. У 1926–1927 н. р. теоретичні дисципліни українською мовою читали 47,7 %, а 42,8 % – проводилися лекції. Серед викладачів робітфаків було: українців – 60,2 %, євреїв – 16,5 %, росіян – 16,2 %, інших –

7,1 % [11]. Таким чином, можемо стверджувати, що українізація на робітничих факультетах відбувалася повільно, через нестачу україномовних викладачів та підручників.

Щодо методики навчання, то на робітфаках простежувався процес пошуку нових форм навчання слухачів. Від школи минулого залишилися звичайні методи викладання, однак, набував сили процес викорінення лекційної системи та переходу на групові заняття (групи не мали перевищувати 30 осіб), тому поступово входили у практику навчання метод так званого «Дальтон-плану» (система організації навчально-виховної роботи, заснована на принципі індивідуального навчання, згідно із принципами роботи учні самі обирали коло навчальних предметів, які мали опанувати, крім того, в навчальному процесі основну увагу приділяли самостійній роботі учнів; класні кімнати замінювали на предметні навчальні лабораторії, матеріал навчальних програми розподіляли на місячні й тижневі завдання; учень отримував завдання, виконував його самостійно й здавав учителеві, якому відводилася роль консультанта) та лабораторно-бригадного методу (виконання бригадами учнів самостійно навчально-лабораторних завдань). За планом лекції тривали дві академічні години [3, с. 47–51]. Це призвело до ліквідації лекційного методу з усіх предметів і основною формою викладання стала класна бесіда, в якій слухачі брали найактивнішу участь. При вивченні суспільствознавства та деяких інших дисциплін використовувався семінарський метод викладання, реферативно-доповідний, що сприяв виявленню активності студентів. З природничих наук (біологія, хімія, фізика) широко застосовувалися практичні лабораторні заняття. Якщо раніше відвідування лекцій та практичних занять було вільним, то в радянський час запроваджено обов'язкове відвідування.

Активно запроваджувалися екскурсії, що розглядалися як спеціальний метод виховання і становили обов'язковий елемент загального плану викладання на робітфаках. Позаяк вони, за думкою Наркомосу УСРР, сприяли легшому засвоєнню матеріалу. Екскурсії проводилися досить часто, щомісячно для кожної групи слухачів (8–10 щороку). План проведення екскурсій складався на початку навчального року із зазначенням днів проведення та питань з предметів, що вивчалися. Екскурсії проводилися у свята, на канікулах. Після них рекомендувалося складати звіти та підводити підсумки [15, арк. 20].

У навчальному процесі також було важливим визначити рівень знань слухача. Контроль знань поділявся на усний (робітфаківці давали відповіді на питання викладача і виконували завдання біля дошки) та письмовий (проводився щомісячно). Контрольні роботи при системі оцінювання визнавалися небажаними, тому викладачі зобов'язувалися постійно стежити за тим, як слухачі засвоюють матеріал. Перевірка знань відбувався в процесі навчання і складалася з висновків викладача та самостійної праці робітфаківця. Система успішності слухача та групи в цілому визначалася за двома критеріями: встигаючі і невстигаючі. Таким чином, перед вступом у виш, насамперед, проводився облік загальних набутих знань, їх рівень, ступінь політичного розвитку, а також можливість самостійно орієнтуватися у питаннях наукового характеру. Проведення такої системи оцінювання слухача як залік або іспит на робітничих факультетах не було тому, що визнано вищим керівництвом освіти за необхідне змінити існуючий педагогічний метод на обговорення, на загальних зборах викладачів та курсантів групи – питання про перехід на наступний етап навчання слухача, при цьому важливою була не лише академічна успішність, але й громадська активність кожного слухача. Усі ці питання остаточно ухвалювалися на конференції викладачів, яких обирали на загальних зборах групи [2, с. 30–32].

Ще одна важлива складова частина навчального процесу в підготовці слухачів робітфаків до вступу у виші пов'язана із навчальними посібниками та підручниками. Звичайно, застарілі підручники не відповідали новим формам навчання, оскільки були тісно пов'язано з політичним курсом комуністичної партії і уряду на здійснення українізації тому, потрібно написати і видати політично, науково і методично якісні, принципово нові радянські підручники, в основі яких завдання – підготовка людини до соціалістичного будівництва, а також програмована мета більшовицької партії щодо надання трудящим масам можливості освоювати духовні цінності, створені людством, учитися в усіх типах навчальних закладів та створити умови для всебічного розвитку особи. Для робітфаків в перші роки навчання використовувалися дореволюційні підручники та їх перевидання з певними змінами до завдань нової школи, а надалі створювалися та видавалися нові підручники і посібники з різних предметів. Важливий внесок у цю справу зробили харківські вчені. Відомий мовознавець Л. Булаховський підготував «Коротку граматику російської мови», науковець М. Душин розробив «Курс елементарної геометрії» та ін. [13, с.136]. Більш повну картину підручників робітфаків розглянемо на прикладі бібліотеки робітничого факультету Харківського сільськогосподарського інституту. В ній нараховувалося 859 підручників, з них соціально-економічних предметів – 325 примірників, з математики – 312, з історії та географії – 140, природознавства – 42, фізики – 32, російської мови – 8. Для самостійного читання бібліотека мала 855 книжок. Бібліотечний фонд налічував 1714 примірників. А ще бібліотека отримувала у

тимчасове користування з бібліотек Харкова до 1 тис. книжок на місяць. Робітфаківська бібліотека передплачувала 15 найменувань республіканських та союзних газет та п'ять часописів [14, арк. 2]. Таким чином, підручники не видавалися в достатній кількості, з певних предметів їх взагалі було мало, слухачам їх не вистачало, а це негативно позначалося на навчальному процесі.

При системі оцінювання слухача важливою була не лише академічна успішність, але й громадська діяльність та участь суспільно-політичному житті. Почали створюватися партійні організації при навчальних закладах. Започаткувала цей процес постанова ЦК ВКП(б) 1921р. «Про створення інститутських партійних організацій та прикріплення до них студентів-комуністів». Так, на робітничих факультетах почали створюватися комуністичні осередки. Через рік 14 грудня з'явилася програмна діяльність вузівських комуністів – циркуляр ЦК ВКП(б) «Про роботу парторганізації у вузах і робітфаках» [4, с. 133], де висувалося завдання у найкоротший термін виховати радянських спеціалістів для всіх галузей державного будівництва, а також пропонувалося об'єднати на місцях зусилля профспілок, комуністів, пролетарського студентства для перебудови діяльності вузів для того, щоб побудувати нове суспільство. Вони мали брати активну участь у відборі керівного складу вузів та робітфаків: правління, рад вузів та факультетів, займатися розробкою та запровадженням нових методів викладання, розрахованих на робітничо-селянську аудиторію. Особливу увагу комуністичні осередки мали приділяти партійно-просвітницькій роботі серед слухачів, узгоджуючи її з навчальними планами робітфаків. Крім того, потрібно було залучати слухачів комуністів до культурно-просвітницької, організаційної, агітаційно-пропагандистської діяльності всередині партії так, і поза її межами з метою зміцнення зв'язків партійної молоді із робітничими масами, а також підтримка політики партії та радянської влади. Політико-виховна робота на робітничих факультетах радянської України відтворювалася ще в одному документі ЦК КП(б)У за жовтень 1922 р. «Про боротьбу з буржуазною ідеологією» [10], де йшлося про організацію марксистських гуртків серед слухачів робітфаків, забезпечення необхідного рівня викладання суспільних наук, вивчення комуністами марксизму-ленізму. Цим забезпечувалася підготовка нової радянської інтелігенції та активна участь комуністів у проведенні політики партії у вузах.

Партійні осередки активно займалися організацією діяльності робітфаків: навчання, прийом слухачів, підбір викладацького та адміністративного персоналу, матеріально-технічне і побутове забезпечення. Вони очолили ідейно-виховну роботу через марксистсько-ленінські гуртки, здійснювали вплив на викладання суспільно-політичних дисциплін з позиції комуністичної ідеології. На робітничих факультетах також діяли комсомольські організації які координували свою роботу з партійними осередками. Згідно з інструкцією «Про роботу комосередків вузу», найбільш важливими напрямками їх діяльності були: підвищення культурного рівня, ентузіазм у відбудові народного господарства, внутрішньопартійна робота з виховання та підняття політичного рівня членів осередку; робота у напрямку пролетаризації вищої школи; робота серед безпартійних учнів і службовців, проведення серед них комуністичного впливу; боротьба з буржуазною ідеологією у вищій школі; участь власним прикладом у виконанні учбових завдань; сприяння усіма засобами покращенню роботи вузу [9, с. 99]. Осередки мали стати ініціаторами і брати активну участь у створенні клубів, наукових гуртків і секцій, семінарів, залучали молодь до навчання і політичного виховання, просвітницької роботи. За підтримки адміністрації комуністичні слухачі опанували ключові позиції у студентських організаціях. Опозиційно налаштовані слухачі були виключені з вузів або відійшли від активної участі у громадському житті. Так, більшовицьке студентство опанувало вищою школою.

Також на робітничих факультетах створювалися студентські органи, такі, як: факультетський студентський комітет (факультком), загальні збори членів профсекцій, групіві трійки. Факультком збирався в разі потреби, один раз на два тижні та звітував на загальних зборах. Загальні збори відбувалися не менше як один раз у триместр та обирали на рік факультком з 7–9 осіб, які об'єднували і координували діяльність усіх студентських організацій. Групіві трійки обиралися навчальними групами з найпідготовленіших і активніших слухачів строком на один семестр. До їх обов'язків входили: облік відвідування, дисципліна, контроль стану успішності та допомога невстигаючим. Вони допомагали забезпечувати бібліотеки книжками, залучали студентів до громадської роботи [17, арк. 258]. Про обсяг громадської роботи свідчать дані про діяльність слухачів робітфаків Одеси з 10 вересня 1922 р. до 11 червня 1923 р. Кожен студент втратив 3,5 % свого вільного часу на фінансову компанію, збирання зброї, допомогу дитячому будинку, безпритульним дітям, антирелігійну пропаганду. У цих заходах брали участь 85 % членів партії та 15 % безпартійних [16, арк. 29].

Незважаючи на значну завантаженість, слухачі робітничих факультетів займалися видаванням стінних газет, брали участь у театральних гуртках, співали, організовували суботники гуртожитків та навчальних приміщень.

Отже, навчальний план і програма при підготовці слухачів робітфаків до вступу у виші були орієнтовані на напружене навчання, сумісне з громадською діяльністю, хоча і мали багато недоліків, через переобтяженість матеріалом, неузгодженість програм тощо. Слухачам робітфаків доводилося долати численні труднощі на шляху до своєї головної мрії – досягнення освіти. Тому, що в ті складні роки навчальні аудиторії заповнювалися вірою молодих людей на розрекламовану соціальну справедливість за класовою ознакою, яка для багатьох обернулася несправедливістю. Оскільки, система вищої освіти мала розраховуватися на надання елементарних знань робітникам і селянам, а замість того, навпаки, відштовхувала малограмотну і нездатну молодь до засвоєння наукових дисциплін. У кінцевому результаті отримати вищу освіту більше шансів було у тих слухачів, які були партійцями та комсомольцями, тобто ті, хто потрапляв до інститутів саме завдяки пролетаризації і спеціальним наборам. а це були, на противагу сподіванням влади, далеко не вихідці із пролетарського середовища.

Список використаних джерел

1. Бюллетень Українського головного комітета професійно-технічного і спеціально-наукового образования. 1923. № 5/6. С.40–41.
2. Бюллетень Українського головного комітета професійно-технічного і спеціально-наукового образования. 1924. № 2. С.30–32.
3. Грунський М. Робфак Київського інституту народної освіти (1923–1925 рр.). К., 1926. 52 с.
4. Директивы ВКП(б) по вопросам просвещения: Вопросы народного просвещения в основных директивах съездов, конференций, совещаний ЦК и Центральной контрольной комиссии ВК(б). М.; Л. 1931. 356 с.
5. Звігальський Я., Іванов М. Професійна освіта на Україні / Народний комісаріат освіти УСРР. Харків: Вид. НКО, 1927. 409 с.
6. Известия ЦК КП(б)У. 1922. № 11.
7. Липинський В. В. Становлення і розвиток нової системи освіти в УСРР у 20-і роки. Моногр. Донецьк: РВА ДонДТУ, 2000. 248 с.
8. Навчальні плани робітфаків. Х., 1926.
9. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.): Колективна монографія/ Відп. ред. С. В. Кульчицький: В 2 ч. Ч. 2. К.: Інститут історії України НАН України, 2010. 382 с.
10. Петров А. М. Керівна роль КП(б)У в галузі вищої освіти в період будівництва соціалізму, 1917–1937. К., 1974. С.116–117.
11. Приходько А. Українізація народної освіти // Шлях освіти. – 1927. № 10. С. 13–19.
12. Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Украины. 1922. № 22. Харьков: Наркомпрос, 1923. 797с.
13. Шепель Л. Ф. Роль робітничих факультетів УСРР в підготовці спеціалістів (20-ті рр.): дис. на здоб. наук. ст. канд. іст. наук. К., 1995. 184 с.
14. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 166. Оп. 2. Спр. 1481. Арк. 2.
15. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 487. Арк. 20.
16. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 1064. Арк. 29.
17. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 3. Спр. 177. Арк. 258.

References

1. Byulleten' Ukrainского glavnoho komyteta professyonal'no-tekhnicheskogo y spetsial'no-nauchnogo obrazovaniya [Bulletin of the Ukrainian Main Committee for Vocational, Technical and Special Education]. 1923. № 5/6. S.40–41.
2. Byulleten' Ukrainского glavnoho komyteta professyonal'no-tekhnicheskogo y spetsial'no-nauchnogo obrazovaniya [Bulletin of the Ukrainian Main Committee for Vocational, Technical and Special Education]. 1924. № 2. – S.30–32.
3. Hruns'kyu M. Robfak Kyuyiv'koho instytutu narodnoyi osvity (1923–1925 rr.) [Robfak of the Kyiv Institute of Public Education (1923–1925)]. K., 1926. 52 s.
4. Direktivy VKP(b) po voprosam prosvescheniya: Voprosy narodnoho prosvescheniya v osnovnyh direktivah s'ezdov, konferentsij, soveschaniy CK i Tsentral'noj control'noj komissij VK(b) [The Directives of the AUCP (B) on education: Issues of public education in the basic directives of the meetings, conferences, meetings of the Central Committee and the Central Control Commission of the VC (b)]. M.; L. 1931. 356 s.
5. Zvihal's'kyu Ya., Ivanov M. Profesiyna osvita na Ukrayini [Professional education in Ukraine] / Narodnyy komisariat osvity USRR. Kharkiv: Vyd. NKO, 1927. 409 s.
6. Yzvestyia TsK KP(b)U. 1922. № 11.
7. Lypyns'kyu V.V. Stanovlennya i rozvytok novoyi systemy osvity v USRR u 20-i roky [Formation and development of a new system of education in the Ukrainian SSR in the 1920's.]. Monohr. Donets'k: RVA DonDTU, 2000. 248c.
8. Navchal'ni plany robitfakiv [Curriculum plans]. Kh., 1926.
9. Narysy povsyakdennoho zhyttya radyans'koyi Ukrayiny v dobu nepu (1921–1928 rr.) [Essays on the daily life of Soviet Ukraine in the days of the Nep (1921–1928)]: Kolektyvna monohrafiya / Vidp. red. S. V. Kul'chyts'kyu: V 2 ch. Ch. 2. K.: Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny, 2010. 382 s.
10. Petrov A.M. Kerivna rol' KP(b)U v haluzi vyshchoyi osvity v period budivnytstva sotsializmu, 1917–1937 [The leading role of KP (b) U in the field of higher education during the construction of socialism, 1917–1937]. K., 1974. S.116–117.
11. Prykhod'ko A. Ukrainizatsiya narodnoyi osvity [Ukrainianization of public education]. Shlyakh osvity. 1927. № 10. S.13–19.
12. Sobranie uzakonenyy u rasporyazhenyy roboche-krest'yanskoho pravytel'stva Ukrainy [Collection of legal acts and orders of the Ukrainian government]. 1922. № 22. Khar'kov: Narkompros, 1923. 797 s.
13. Shepel' L.F. Rol' robitnychykh fakul'tetiv USRR v pidhotovtsi spetsialistiv (20-ti rr.) [The role of the labor departments of the Ukrainian SSR in the training of specialists (20th years).]. Dys. na zdob. nauk. st. kand. ist. nauk. K., 1995. 184 s.
14. TsDAVO Ukrayiny, f.166, op.2, spr.1481, ark.2.
15. TsDAVO Ukrayiny, f.166, op.2, spr.487, ark.20.
16. TsDAVO Ukrayiny, f.166, op.2, spr.1064, ark.29.
17. TsDAVO Ukrayiny, f.166, op.3, spr.177, ark.258.

Светлана Кришталь

ПОДГОТОВКА СЛУШАТЕЛЕЙ РОБФАКОВ К ПОСТУПЛЕНИЮ У ВУЗЫ

Раскрывается вопрос организации учебного процесса на рабфаках УССР в 1920-х гг. Показывается процесс подготовки слушателей рабочих факультетов к поступлению в высшие учебные заведения советской Украины. Освещены основные советские инновации, направленные на рестройку учебно-методической работы, особенности внедрения в учебный процесс Дальтон-плана и лабораторно-бригадного метода, активное участие слушателей в учебно-образовательном процессе, культурной работе, общественно-политической жизни УССР, а также трудности, которые нужно было преодолевать слушателям на пути к получению образования. Отмечено, что революционные формы и методы преподавания приведены советской властью, использовались прежде всего для воспитания коммунистических ценностей и идеологии.

Ключевые слова: рабфаки, учебный процесс, высшие учебные заведения, УССР, идеологизация.

Svitlana Kryshstal

THE RABFAKS STUDENTS PREPARATION FOR UNIVERSITIES ENTRY

The problem of educational process organization in the USSR rabfaks in the 1920s is revealing. The process of the rabfak students' preparation for the Soviet Ukrainian universities entry is shown. The basic Soviet innovations aimed at restructuring teaching work, peculiarities of introduction Dalton Plan and laboratory brigade method in the educational process, active participation of students in educational process, cultural work, social and political life of the USSR, and also difficulties that students had to overcome on their way to education are highlighted. It is noted that the revolutionary forms and methods of teaching were applied and used by the Soviet authority for bringing up communist values and ideology.

Key words: rabfaks, educational process, universities, USSR, ideologization.

УДК 372.893:004](477) (045)

Віктор Берека

НОВІТНІ ПІДХОДИ В МЕТОДОЛОГІЇ ТА МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ В УКРАЇНІ

У статті актуалізовано проблему новітніх підходів викладання історії в Україні, аналізується використання в цьому процесі психологічних методів та прийомів, особлива увага звертається на психоісторичну інтерпретацію історичного процесу, дається ретроспектива його розвитку. Дається тлумачення поняття «історична повсякденність», виділяються складові її вивчення. У цьому контексті розглядається мікроісторичний підхід до вивчення історії.

Ключові слова: викладання історії, новітні підходи, методологія, методика, психоісторія.

Актуальність постановки саме такої проблеми – реалізація новітніх підходів в методології та методиці історії в Україні – зумовлена цілим рядом суттєвих чинників. Ми переживаємо найрадикальнішу трансформацію суспільства. Відбувається важкий і болісний процес переосмислення системи цінностей. Різко зріс інтерес до історії, наочно розмежувалися оптимістичний і песимістичний підходи до історичної спадщини. Оновлюється сама історична наука і викладання її основ у загальноосвітній школі. У методиці реалізується перехід від монологічної – до діалогічної історії. Закономірно піддається перегляду методологія історії, оновлюється і розширюється зміст функцій історичної науки.

Проблеми викладання історії України постійно перебували в полі зору науковців. Значний внесок у розвиток досліджень історичного матеріалу внесли представники масової психології – Г. Тард, С. Сигеле, Г. Лебон, В. Бехтерев, М. Михайловський, В. Райх, Е. Канетті та ін. Хоча їх роботи розрізнялися за теоретико-методологічної спрямованості, усі вони сфокусовані на вивченні групової поведінки. Характерною рисою масової психології залишався пошук якоїсь енергетичної складової групової свідомості. Величезну роль у залученні історико-культурологічних матеріалів як об'єкта дослідження відіграли такі напрямки психології, як біхевіоризм (Дж. Б. Уотсон, Л. Дуб, Дж. Доллард) та психоаналіз (З. Фрейд, К. Г. Юнг, О. Ранк, Г. Рохейм).